

O'ZBEKISTONDA NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMINING TAHLILI

RAXMATULLAYEVA GULNOZA

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasida nodavlat notijorat tashkilotlarini (NNT) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimi, uning huquqiy asoslari, moliyaviy mexanizmlari, amalga oshirilayotgan islohotlar hamda mavjud muammolar ilmiy tahlil qilinadi. Shuningdek, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda NNTlarning o'rni, davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi ijtimoiy sheriklik masalalari yoritiladi. Tadqiqot yakunida tizim samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: nodavlat notijorat tashkiloti, fuqarolik jamiyati, davlat granti, subsidiya, ijtimoiy buyurtma, ijtimoiy sheriklik, jamoatchilik nazorati.

Kirish. Bugungi kunda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish har bir demokratik davlatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlash, fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish hamda jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu jarayonda nodavlat notijorat tashkilotlari muhim institut sifatida e'tirof etilib, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Davlat tomonidan NNTlarga grantlar, subsidiyalar va davlat ijtimoiy buyurtmalari ajratilishi, ularning faoliyati uchun huquqiy kafolatlar yaratilgani ushbu yo'nalishdagi muhim islohotlardan hisoblanadi.

Asosiy qism

Nodavlat notijorat tashkilotlarining mohiyati va jamiyatdagi o'rni
Nodavlat notijorat tashkiloti — fuqarolar va yuridik shaxslarning ixtiyoriy ravishda tashkil etiladigan, foyda olishni asosiy maqsad qilmaydigan hamda olingan daromadni a'zolari o'rtasida taqsimlamaydigan yuridik shaxsdir. Ularning asosiy vazifasi fuqarolarning huquq

va manfaatlarini himoya qilish, ijtimoiy muammolarni hal etish, xayriya faoliyatini amalga oshirish hamda davlat va jamiyat o'rtasida ko'prik vazifasini bajarishdan iborat. NNTlar ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya, nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash, gender tengligi, yoshlar siyosati, madaniyat va sport kabi ko'plab yo'nalishlarda faoliyat yuritadi. Ular aholining ehtiyojlarini o'rganish, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish va ijtimoiy loyihalarni bajarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda NNTlarni qo'llab-quvvatlashning huquqiy asoslari

Mamlakatimizda NNTlar faoliyati Konstitutsiya hamda "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida", "Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatining kafolatlari to'g'risida", "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida", "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi qonunlar bilan tartibga solinadi. So'nggi yillarda Prezident farmonlari va qarorlari asosida fuqarolik jamiyati institutlarini qo'llab-quvvatlash tizimi yanada takomillashtirildi.

Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar NNTlarning erkin faoliyat yuritishi, davlat organlari bilan hamkorlik qilishi, xorijiy grantlardan foydalanishi va davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlanishiga huquqiy asos yaratmoqda.

NNTlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari

Bugungi kunda davlat tomonidan NNTlar quyidagi shakllarda qo'llab-quvvatlanadi:

- davlat grantlari;
- davlat subsidiyalari;
- davlat ijtimoiy buyurtmalari;
- soliq va boshqa imtiyozlar;
- konsultativ va metodik yordam;
- malaka oshirish dasturlari.

Davlat grantlari ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirish uchun tanlov asosida ajratiladi. Subsidiyalar esa tashkilotlarning institutsional faoliyatini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Davlat ijtimoiy buyurtmalari orqali esa davlat organlari muayyan ijtimoiy xizmatlarni NNTlar tomonidan bajarishni moliyalashtiradi.

O'zbekistonda NNTlarni qo'llab-quvvatlash tizimining amaliy tahlili

So'nggi yillarda O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. NNTlarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida qonunchilik takomillashtirildi, davlat organlari bilan hamkorlik mexanizmlari kengaytirildi hamda ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni moliyalashtirish hajmi oshirildi. Natijada ekologiya, ta'lim, sog'liqni saqlash, xotin-qizlar va yoshlarni qo'llab-quvvatlash, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish kabi yo'nalishlarda faoliyat yuritayotgan NNTlar soni va tashabbuslari ortib bormoqda.

Shu bilan birga, ayrim hududlarda NNTlarning moddiy-texnik bazasi yetarli emasligi, malakali kadrlar tanqisligi hamda moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi ularning faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, chekka hududlarda faoliyat yuritayotgan tashkilotlarning imkoniyatlari yirik shaharlardagi NNTlarga nisbatan ancha past.

Mavjud muammolar

NNTlarni qo'llab-quvvatlash tizimida quyidagi muammolar mavjud:

grant va subsidiyalar sonining barcha ehtiyojlarni qoplamasligi;

hududlarda faol NNTlar sonining kamligi;

loyiha boshqaruvi bo'yicha mutaxassislar yetishmasligi;

xalqaro donorlar bilan hamkorlikning cheklanganligi;

axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasining pastligi;

ayrim hollarda davlat organlari va NNTlar o'rtasidagi hamkorlikning sustligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish fuqarolik jamiyati institutlarini yanada rivojlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Taklif va tavsiyalar

NNTlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

davlat grantlari va subsidiyalar hajmini bosqichma-bosqich oshirish;

hududiy NNTlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha alohida dasturlar ishlab chiqish;

NNT rahbarlari va xodimlari uchun muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish;

raqamli platformalar orqali grant tanlovlarini ochiq va shaffof o'tkazish; ijtimoiy sheriklikni yanada rivojlantirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

O'zbekistonda nodavlat notijorat tashkilotlarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari

So'nggi yillarda O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etildi. Shu munosabat bilan nodavlat notijorat tashkilotlarining jamiyatdagi o'rni sezilarli darajada mustahkamlanmoqda. Davlat organlari va NNTlar o'rtasidagi hamkorlikning yangi mexanizmlari joriy qilinib, ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirishda ularning ishtiroki kengaymoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi NNTlar faoliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron hujjat almashinuvi, onlayn grant tanlovlari, masofaviy seminar va treninglar, ijtimoiy tarmoqlar orqali aholiga axborot yetkazish kabi imkoniyatlar tashkilotlarning samaradorligini oshirmoqda. Ayniqsa, ekologiya, ta'lim, sog'liqni saqlash, gender tengligi va yoshlar siyosati sohalarida faoliyat yuritayotgan NNTlar raqamli platformalardan keng foydalanmoqda.

Shuningdek, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikning rivojlanishi O'zbekiston NNTlari uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Xorijiy grantlar, tajriba almashish dasturlari va qo'shma loyihalar orqali tashkilotlarning institutsional salohiyati mustahkamlanmoqda. Bu esa fuqarolik jamiyatining yanada rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Biroq, ayrim hududlarda internet infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, malakali mutaxassislarning kamligi hamda xorijiy tillarni bilish darajasining pastligi xalqaro loyihalarda ishtirok etish imkoniyatlarini cheklamoqda. Shu sababli NNT xodimlarining kasbiy malakasini oshirish va ularni zamonaviy boshqaruv usullariga o'rgatish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlandi. Huquqiy bazaning takomillashuvi, davlat grantlari va ijtimoiy buyurtmalar tizimining joriy etilishi, davlat

organlari bilan hamkorlikning kuchayishi fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, hududiy NNTlarni qo'llab-quvvatlash, zamonaviy boshqaruv va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish tizim samaradorligini yanada oshiradi. Kuchli fuqarolik jamiyati va faol nodavlat notijorat tashkilotlari mamlakatning barqaror rivojlanishi, demokratik islohotlarning izchil davom etishi hamda aholining turmush sifatini yaxshilashda muhim omil bo'lib qoladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash tizimi izchil rivojlanib bormoqda. Qonunchilik bazasining takomillashuvi, davlat grantlari, subsidiyalar va ijtimoiy buyurtmalar mexanizmlarining kengayishi NNTlarning ijtimoiy hayotdagi faolligini oshirishga xizmat qilmoqda. Natijada fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtiroki kuchayib, jamoatchilik nazoratining samaradorligi ortmoqda. Kelgusida NNTlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, hududiy tashkilotlarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, davlat organlari, biznes sektori va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish orqali ijtimoiy muammolarni samarali hal etish mumkin.

Umuman olganda, nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish demokratik islohotlarni chuqurlashtirish, fuqarolik jamiyatini mustahkamlash hamda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. Sh. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, 2021. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga oid ilmiy maqolalar va monografiyalar.